

บทที่ 3

วิธีการดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยตามปรัชญาของปรากฏการณ์วิทยา (Phenomenology) ตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยาของ Husserl (Streubert and Carpenter, 2003) ที่เน้นการให้ความหมายโดยผู้ให้ข้อมูล โดยปราศจากการตีความหมายของผู้วิจัย ค้นหาความเป็นจริงที่ปรากฏอยู่ โดยไม่มีการคิดล่วงหน้า หรือถ้ามีผู้วิจัยต้องเก็บความคิด ความเชื่อนั้นไว้ (bracketing) (Koch, 1995) เพื่อให้สามารถรับรู้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริงที่มีอยู่ได้ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียมอย่างแท้จริง มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การเตรียมความพร้อมของผู้วิจัย

เพื่อให้สามารถดำเนินการวิจัยได้อย่างถูกต้องตามกระบวนการวิจัยและผลการวิจัยมีความน่าเชื่อถือได้ ผู้วิจัยต้องมีความพร้อมในการดำเนินการวิจัย เนื่องจากการวิจัยเชิงคุณภาพตัวผู้วิจัยถือเป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญที่สุด (นิศา ชูโต, 2545) ผู้วิจัยจึงมีการเตรียมตนเองดังนี้

1. ผู้วิจัยเป็นนิสิต สาขาการพยาบาลผู้สูงอายุ หลักสูตรพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิตได้ลงทะเบียนทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติครบตามหลักสูตรที่กำหนดไว้ มีเนื้อหาวิชาครอบคลุมทั้งการดูแลผู้สูงอายุในโรงพยาบาลและชุมชน

2. ผู้วิจัยเป็นผู้มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน ณ ห้องผ่าตัดออร์โธปิดิกส์โรงพยาบาลตำรวจ ที่มีผู้สูงอายุเข้ารับการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียมและผู้วิจัยมีประสบการณ์ในการให้การพยาบาลและดูแลผู้สูงอายุในระหว่างเข้ารับการผ่าตัด

3. การเตรียมความรู้ด้านระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยวิธีวิจัยเชิงปรากฏการณ์วิทยา โดยการลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการวิจัยเชิงคุณภาพ ในระดับปริญญาโททางการพยาบาล คณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ฝึกปฏิบัติโครงการนำร่องของการทำวิทยานิพนธ์ตามแนวคิดปรากฏการณ์วิทยา ในการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับการที่ผู้วิจัยศึกษาด้วยตนเองจากการอ่านตำรา เอกสาร งานวิจัย ที่เกี่ยวกับการวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับขอคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งเป็นผู้มีความชำนาญในการวิจัยเชิงคุณภาพ

4. การเตรียมความรู้ทางด้านเนื้อหาและแนวคิดต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียม ได้แก่ แนวคิดเบื้องต้น (Preconceived notion) เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างข้อคำถามที่สามารถหาคำตอบในระดับลึก และให้ความพร้อมในการตรวจสอบตนเองเกี่ยวกับความรู้ ความรู้สึกนึกคิดที่ต้องจัดกรอบแยกไว้ ก่อนการรับฟังและแปลความ การให้ความหมาย ข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก เพื่อระมัดระวังในการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

5. ผู้วิจัยมีความตระหนัก (Awareness) ว่าตนเองเป็นผู้วิจัยเข้าสนาม เพื่อการรับรู้ข้อมูลที่เป็นจริงจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยคำนึงถึงการป้องกันและลดความอคติจากการคาดเดาหรือมีแนวคิดล่วงหน้า โดยไม่ทำตัวว่าเป็นผู้รู้แล้ว เข้าใจแล้ว เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ละเอียดและเป็นจริงตามประสบการณ์จริงของผู้ให้ข้อมูล ซึ่งเป็นหลักการที่สำคัญของการวิจัยแบบปรากฏการณ์วิทยาตามแนวคิดของ Husserl ที่เน้นการให้ความหมายโดยผู้ให้ข้อมูล โดยปราศจากการตีความของผู้วิจัย ค้นหาความจริงที่ปรากฏอยู่ โดยไม่มีการคิดล่วงหน้า หรือถ้ามีผู้วิจัยต้องเก็บความคิดความเชื่อไว้ (bracketing) (Koch, 1995) และให้ผู้ข้อมูลหลักระลึกถึงเหตุการณ์ในขณะนั้น โดยผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นผู้เล่าเรื่องราวด้วยตนเอง ซึ่งในบางครั้งผู้วิจัยไม่สามารถที่จะเก็บความคิดความเชื่อไว้ได้ โดยยังนำความรู้และประสบการณ์เดิมมาผสมผสานกับข้อมูลที่ได้รับจากผู้ให้ข้อมูลหลัก แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นผู้วิจัยก็ได้พยายามอย่างเต็มที่ เพื่อให้ได้รับข้อมูลที่เป็นจริงจากผู้ให้ข้อมูลหลัก นอกจากนี้ผู้วิจัยมีการฝึกฝนตนเองเกี่ยวกับเทคนิคการสัมภาษณ์โดยทั่วไป เทคนิคการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ตลอดระยะเวลาของการทำวิจัย ผู้วิจัยคำนึงถึงสิทธิของผู้ให้ข้อมูลหลักและจริยธรรมในการวิจัย

6. ผู้วิจัยตรวจสอบตนเองร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา ตลอดการดำเนิน การวิจัยได้แก่ การสัมภาษณ์ การให้ความหมาย การจัดกลุ่มประเด็นความหมายและการเขียนอธิบายประเด็นอย่างละเอียด

ขั้นที่ 2 การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล

พื้นที่ที่ศึกษา (Setting)

ผู้วิจัยได้เลือกพื้นที่ที่จะทำการศึกษานี้โดย จะทำการหาผู้ให้ข้อมูลหลักจากห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออร์โธปิดิกส์ของโรงพยาบาลตำรวจ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ผู้วิจัยมีความคุ้นเคยและสามารถเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลได้เป็นอย่างดีและมีผู้สูงอายุโรคข้อเข่าเสื่อมที่เข้ารับบริการ โดยการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียมจำนวนมาก

ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant)

ในการเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักนั้น จะใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive sampling) เพื่อให้ได้ผู้ที่มีประสบการณ์ตรงตามประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยในการวิจัยครั้งนี้ ผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key informant) ที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีบริบูรณ์ขึ้นไป ทั้งเพศชายและหญิง
2. ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคข้อเข่าเสื่อม และได้รับการรักษาด้วยการผ่าตัด เปลี่ยนข้อเข่าเทียม โดยการผ่าตัดที่ได้รับนานเกิน 3 เดือนไปแล้ว แต่ไม่เกิน 1 ปี ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สูงอายุที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักได้ผ่านช่วงวิกฤติของการผ่าตัด มีการฟื้นฟูสภาพหลังการผ่าตัด และดำรงชีวิตภายหลังการผ่าตัดมาแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่ง จนกระทั่งผู้สูงอายุมีภาวะสุขภาพและความสามารถในการดำเนินต่าง ๆ ดีขึ้น (Birdsall et al., 1999) ทั้งนี้ช่วงเวลาที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา ข้อมูลก็จะไม่เว้นระยะที่นานจนเกินไป เพื่อให้ผู้สูงอายุยังคงสามารถบอกหรือระลึกได้ถึงประสบการณ์การผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียมและรายละเอียดต่าง ๆ ได้ ซึ่งโดยทั่ว ๆ ไปผู้สูงอายุจะมีความจำในเรื่องราวที่สำคัญต่าง ๆ ได้ หากไม่เว้นระยะไว้ให้นานเกินไป (สุทธิชัย จิตะพันธ์กุล, 2544) และความทรงจำของบุคคลในเรื่องราวต่าง ๆ จะค่อย ๆ ลดลงภายหลังระยะเวลา 4 ปี (Linton 1975, cite in Badeley, 1999)

3. เป็นผู้ที่มีสติสัมปชัญญะสมบูรณ์ และทดสอบด้วยแบบทดสอบสภาพสมองเบื้องต้นฉบับภาษาไทย (Mini-Mental State Examination-Thai 2002) ที่แปลและพัฒนาขึ้น โดยคณะกรรมการจัดทำแบบทดสอบสมรรถภาพสมองเบื้องต้น และสถาบันเวชศาสตร์ กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งใช้การคัดกรองสภาพสมองเกี่ยวกับความจำในผู้สูงอายุ โดยแบ่งผู้สูงอายุเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่

- 3.1 ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ต้องมีคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 14 คะแนนขึ้นไป คะแนนเต็ม 23 คะแนน

- 3.2 ผู้สูงอายุปกติที่เรียนระดับประถมศึกษา ต้องมี 17 คะแนนขึ้นไป คะแนนเต็ม 30 คะแนน

- 3.3 ผู้สูงอายุที่เรียนสูงกว่าประถมศึกษา ต้องมี 22 คะแนนขึ้นไป คะแนนเต็ม 30 คะแนน ผู้สูงอายุที่ทดสอบต้องมีคะแนนตามที่กำหนด จึงถือว่าอยู่ในเกณฑ์ปกติ และสามารถตอบคำถามด้าน Recall ต้องมี 3 คะแนนเต็ม

6. การได้ยินปกติ สามารถพูดหรือเข้าใจภาษาไทยได้

7. ยินดีให้ความร่วมมือในการทำวิจัยครั้งนี้

การได้มาและเข้าถึงผู้ให้ข้อมูล

การศึกษาครั้งนี้ได้ ผู้วิจัยคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการค้นหาผู้ให้ข้อมูลหลักจากห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออโรโธปิดิกส์ของโรงพยาบาลตำรวจ ผู้ให้ข้อมูลหลักคือผู้สูงอายุที่มารับการตรวจตามนัดหลังการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียม ณ ห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออโรโธปิดิกส์ โดยเลือกจากผู้สูงอายุที่มีคุณสมบัติตรงตามเกณฑ์กำหนด โดยผู้วิจัยดำเนินการขออนุญาต การเก็บข้อมูลตามขั้นตอนการขออนุญาตของโรงพยาบาลตำรวจและทำการประสานงานกับแพทย์และพยาบาลประจำห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออโรโธปิดิกส์ พยาบาลจะเป็นผู้ประสานงานเบื้องต้นและให้ข้อมูลเกี่ยวกับการวิจัยแก่ผู้สูงอายุและญาติ เพื่อให้ผู้สูงอายุตัดสินใจและยินยอมเป็นผู้ให้ข้อมูล เมื่อผู้สูงอายุสนใจและยินดีที่จะเข้าร่วมในการศึกษา ผู้วิจัยจึงเข้าไปแนะนำตัวเอง ตลอดจนอธิบายวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิของผู้ให้ข้อมูลหลักตามข้อความในคำชี้แจงและการคุ้มครองสิทธิสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัย พร้อมทั้งเปิดโอกาสให้ผู้สูงอายุได้ซักถามข้อสงสัยและทำการนัดวัน เวลา สถานที่ในการเก็บข้อมูล เพื่อให้ผู้สูงอายุที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักมีความสะดวกในการสัมภาษณ์และการสัมภาษณ์เป็นไปอย่างราบรื่น

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ทำการเก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth interview) แบบมีแนวทางการสัมภาษณ์เป็นวิธีการหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบไปด้วย ตัวผู้วิจัย เครื่องบันทึกเสียง และ แนวทางการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก ดังนี้

1. ตัวผู้วิจัย ในการวิจัยเชิงคุณภาพ ตัวผู้วิจัยถือว่ามีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นเครื่องมือในการวิจัยและเป็นผู้เก็บรวบรวมข้อมูล
2. เครื่องบันทึกเสียง เป็นอุปกรณ์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลขณะทำการสัมภาษณ์ทุกครั้ง โดยผู้วิจัยจัดหาเองและมีความพร้อมในการใช้งาน
3. แบบทดสอบสภาพสมองเสื่อมเบื้องต้นภาษาไทย (Mini-Mental State Examination-Thai 2002) ที่แปลและพัฒนาขึ้นโดยคณะกรรมการจัดทำแบบทดสอบสมรรถภาพสมองเบื้องต้นและสถาบันเวชศาสตร์กระทรวงสาธารณสุข ซึ่งใช้การคัดกรองสภาพสมองเกี่ยวกับความจำในผู้สูงอายุ โดยแบ่งผู้สูงอายุเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สูงอายุที่ไม่ได้เรียนหนังสือ ต้องมีคะแนนมากกว่าหรือเท่ากับ 14 คะแนนขึ้นไป (คะแนนเต็ม 23 คะแนน) ผู้สูงอายุปกติที่เรียนระดับ ประถมศึกษา ต้องมี 17 คะแนนขึ้นไป (คะแนนเต็ม 30 คะแนน) และผู้สูงอายุที่เรียนสูงกว่า ประถมศึกษาต้องมี 22 คะแนนขึ้นไป (คะแนนเต็ม 30 คะแนน)

4. แนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview guideline) ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

ส่วนที่ 1 แบบสัมภาษณ์ข้อมูลส่วนบุคคล

ส่วนที่ 2 แนวคำถามในการสัมภาษณ์

ส่วนที่ 3 แบบบันทึกภาคสนาม

การสร้างแนวทางการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview guideline) นั้นผู้วิจัยสร้าง โดยกำหนดข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย เขียนแนวคำถามเป็นลักษณะคำถาม ปลายเปิดเป็นประเด็นต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประสบการณ์ของผู้สูงอายุที่ได้รับการผ่าตัดเปลี่ยน ข้อเข่าเทียมและมีความยืดหยุ่นตามการสนทนา เพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถตอบคำถามได้ ตรงตามความต้องการและความรู้สึกที่แท้จริง และให้ได้ข้อมูลเชิงลึกที่ครอบคลุมตรงประเด็น ที่ต้องการศึกษา มีขั้นตอนรายละเอียดในการสร้างแนวคำถามดังนี้

1. ผู้วิจัยทำการทบทวนแนวคิดเกี่ยวกับ ผู้สูงอายุ โรคข้อเข่าเสื่อมและการผ่าตัด เปลี่ยนข้อเข่าเทียม รวบรวมจำแนกเป็นหัวข้อกว้าง ๆ คัดเลือกประเด็นคำถาม เกี่ยวกับเรื่องที่สนใจ จะสัมภาษณ์เพื่อใช้เป็นแนวคำถามในการสนทนา โดยมีความยืดหยุ่นตามการสนทนาไม่กำหนด จำนวนคำถามและลำดับคำถามเพื่อให้ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถแสดงออกถึงการรับรู้ของตนเองได้ อย่างอิสระ โดยการตั้งคำถามจัดแบ่งเป็น 4 ขั้นตอน ดังนี้

1.1 การแนะนำตัวผู้วิจัย การสัมภาษณ์เรื่องทั่ว ๆ ไป เพื่อสร้างสัมพันธภาพ

1.2 ใช้คำถามอุ่นเครื่อง เพื่อเปิดประเด็นกว้าง ๆ ในเรื่องที่ใกล้เคียงกับ

ประเด็นที่สนใจสัมภาษณ์

1) สุขภาพของท่านตอนนี้เป็นอย่างไบ้าง

2) ปัจจุบันท่านทำกิจกรรมอะไรบ้าง

1.3 คำถามหลัก เพื่อเข้าสู่ประเด็นในการสัมภาษณ์

1) การเจ็บป่วยจากโรคข้อเข่าเสื่อม ทำให้ท่านเป็นอย่างไบ้าง

2) ท่านลองเล่าความรู้สึกเมื่อตัดสินใจเข้ารับการผ่าตัดข้อเข่าเทียมว่า

เป็นอย่างไบ้าง

1.4 คำถามเจาะลึก เพื่อเจาะเข้าสู่ประเด็นที่ละเอียดต่อไป เช่น

1) ผลกระทบจากโรคข้อเข่าเสื่อมทำให้ท่านเป็นอย่างไบ้าง

2) เมื่อเข้ารับการผ่าตัดท่านได้รับการดูแลหรือช่วยเหลือจากใครบ้าง

2. เมื่อผู้วิจัยลงภาคสนามเก็บข้อมูลได้ใช้แนวทางในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังการสัมภาษณ์ในรายการแรก ๆ ผู้วิจัยและอาจารย์ที่ปรึกษาได้นำบทสัมภาษณ์มาพิจารณา ถึงเทคนิคการสัมภาษณ์ความเหมาะสมและสอดคล้องของแนวคำถาม ทำการปรับแนวคำถาม เพิ่มเติมให้มีความเหมาะสม เพื่อนำไปใช้สัมภาษณ์ในครั้งต่อไป

3. ตลอดช่วงระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยได้ตรวจสอบตนเองร่วมกับ อาจารย์ที่ปรึกษา ได้แก่ เทคนิคการสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มประเด็นความหมาย และการให้ความ คุ่มครองสิทธิผู้ให้ข้อมูล

ขั้นตอนการเก็บข้อมูล

ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูล ตามขั้นตอนดังนี้

1. ผู้วิจัยนำหนังสือแนะนำตัวจากคณบดีคณะพยาบาลศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยถึง ผู้บริหารโรงพยาบาล เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์และขออนุญาตเก็บรวบรวมข้อมูลในโรงพยาบาล

2. เมื่อได้รับอนุมัติจากผู้บริหารโรงพยาบาลแล้ว ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการประสานงานโดย แนะนำตัวเองกับแพทย์และพยาบาลประจำห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออโรโธปิดิกส์ โรงพยาบาล ตำรวจ เพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีและอธิบายเกี่ยวกับโครงการศึกษาวิจัยแก่แพทย์และพยาบาล เพื่อให้ทราบถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการดำเนินวิจัยและประโยชน์ของโครงการวิจัย

3. ผู้วิจัยได้ดำเนินตามขั้นตอนเพื่อการได้มาซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยขอความร่วมมือจาก แพทย์และพยาบาลประจำห้องตรวจผู้ป่วยนอกแผนกออโรโธปิดิกส์ ให้ช่วยสอบถามและ ขออนุญาตตัวผู้ป่วยและญาติก่อนว่า ยินดีไหมที่จะให้ข้อมูลหรือรายละเอียดแก่นักวิจัยที่กำลัง ศึกษาเกี่ยวกับผู้สูงอายุและการผ่าตัดเปลี่ยนข้อเข่าเทียม พร้อมทั้งแจ้งให้ทราบว่าผู้สูงอายุมีสิทธิ ปฏิเสธการเข้าร่วมวิจัย โดยไม่มีผลใด ๆ ต่อการรักษาและการปกป้องรักษาความลับของผู้ให้ข้อมูล หลัก หากผู้ป่วยและญาติยินดีและเต็มใจที่จะให้ข้อมูลหรือสนใจที่จะเข้าร่วมในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะขอแพทย์และพยาบาลเป็นผู้แนะนำตัวผู้วิจัย พร้อมทั้งอธิบายโครงการศึกษาวิจัย อย่างละเอียด

4. เมื่อได้ผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้ให้ข้อมูลหลักยินยอมเข้าร่วมการวิจัย ผู้วิจัยทำการนัด หมายถึงในการเยี่ยมบ้านหรือสถานที่ที่ผู้ให้ข้อมูลหลักสะดวก ผู้วิจัยได้เข้าพบผู้สูงอายุแต่ละราย เพื่อแนะนำตัว และทำการคัดกรองผู้สนใจเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักเบื้องต้น โดยใช้แบบทดสอบสภาพ สมองเบื้องต้นฉบับเบื้องต้นฉบับภาษาไทยและตรวจสอบคุณสมบัติอื่น ๆ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้หากพบว่ามีผู้สูงอายุที่ได้คะแนนไม่ผ่านตามเกณฑ์ทดสอบสภาพสมองเบื้องต้น ผู้วิจัยจะให้

ความรู้และคำแนะนำเบื้องต้นแก่ผู้สูงอายุและญาติ พร้อมกับแนะนำให้ไปพบแพทย์เพื่อทำการตรวจรักษาต่อไป แต่ในระหว่างคัดกรอง ไม่พบกรณีที่เป็นปัญหาดังกล่าว

ในการวิจัยครั้งนี้ มีผู้สูงอายุยินดีให้ความร่วมมือในการวิจัยจำนวน 15 ราย อย่างไรก็ตามในจำนวนนี้มีผู้สูงอายุ 2 ราย ที่แจ้งความประสงค์ไม่เข้าร่วมสัมภาษณ์ให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ เนื่องจากผู้สูงอายุรายแรกมีการนัดวันและเวลาในการสัมภาษณ์แล้ว ก่อนถึงวันที่เข้าไปสัมภาษณ์ผู้สูงอายุเกิดหกล้มที่บ้านพัก ทำให้ข้อเข่าที่เคยเข้ารับการผ่าตัดดลวมและเดินลำบาก แพทย์จึงแนะนำให้เข้ารับการผ่าตัดแก้ไข ทำให้ผู้วิจัยเกรงว่ากระทบกระเทือนจิตใจของผู้สูงอายุ ซึ่งกำลังอยู่ในภาวะที่ไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์ ส่วนผู้สูงอายุอีกหนึ่งรายปฏิเสธการให้สัมภาษณ์เมื่อผู้วิจัยเดินทางไปสัมภาษณ์ที่บ้านพัก เนื่องจากไม่ยอมให้มีการอัดเทปที่มีข้อมูลของตนเองไว้ แต่ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมด จำนวน 9 ราย เนื่องจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 9 พบว่า มีการอึดตัวของข้อมูล ผู้วิจัยจึงได้ยุติการเก็บข้อมูล

5. ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลตามวิธีการดำเนินการวิจัย โดยกล่าวแนะนำตัว บอกวัตถุประสงค์ บทบาทผู้วิจัย และขั้นตอนการดำเนินการวิจัย ตามความพร้อมของผู้ให้ข้อมูลหลักในการสัมภาษณ์ เปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลประเมินตนเองว่า มีความพร้อมทางด้านร่างกาย และจิตใจในการให้สัมภาษณ์หรือไม่ ดังนี้

5.1 กรณีที่ผู้วิจัยสังเกตพบว่า ผู้ให้ข้อมูลอยู่ในภาวะไม่พร้อมที่จะให้สัมภาษณ์ ผู้วิจัยจะยุติการสัมภาษณ์ทันทีและสอบถามความพร้อมในการสัมภาษณ์ครั้งต่อไป

5.2 กรณีผู้ให้ข้อมูลมีความพร้อมให้ผู้วิจัยทำการสัมภาษณ์ ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ตามแนวคำถาม และขออนุญาตทำการบันทึกการสัมภาษณ์โดยใช้เทปบันทึกเสียงและแจ้งให้ผู้ให้ข้อมูลหลักทราบว่า ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์จะเก็บเป็นความลับในการวิเคราะห์ข้อมูลและการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาผู้วิจัยจะนำเสนอในภาพรวมไม่ระบุชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก และเทปบันทึกเสียงจะถูกทำลายเมื่อการวิจัยเสร็จสิ้นตามกระบวนการ หลังจากนั้นทำการสัมภาษณ์ตามแนวทางการสัมภาษณ์ที่ได้กำหนดไว้ และการสัมภาษณ์จะสิ้นสุดลงเมื่อได้เนื้อหาตรงประเด็นที่ต้องการศึกษา โดยทั้งนี้ผู้วิจัยจะพิจารณาจากระยะเวลาการสนทนาที่กำหนดไว้ และยึดความพร้อมความสะดวกของผู้ให้ข้อมูลหลักเป็นเกณฑ์ในการสิ้นสุดการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง ก่อนจบการสนทนาผู้วิจัยสรุปสิ่งที่ได้จากการสนทนาคร่าว ๆ และกล่าวขอบคุณผู้ให้ข้อมูลหลัก และทำการนัดเพื่อสนทนาครั้งต่อไป

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยทำการเก็บข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลไปพร้อม ๆ กัน โดยผู้วิจัยเริ่มดำเนินการเก็บข้อมูลระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2549 ถึงเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2549 ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 9 ราย รายละ 1 - 2 ครั้ง โดยมี ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 รายที่ 4 รายที่ 5 และรายที่ 7 ได้ประเด็นที่ชัดเจนตามที่ต้องการ ผู้วิจัยจึงไม่ได้ทำการสัมภาษณ์เป็นครั้งที่ 2 เหมือนผู้ให้ข้อมูลหลักในรายอื่น ๆ ในการศึกษาครั้งนี้ รวมจำนวนครั้งในการสัมภาษณ์ทั้งหมด 16 ครั้ง โดยผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักที่บ้านจำนวน 7 ราย ยกเว้นผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 1 ที่สัมภาษณ์ภายหลังจากมาพบแพทย์ที่ห้องตรวจออร์โธปิดิกส์ เนื่องจากผู้สูงอายุไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ที่บ้าน และผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 3 สัมภาษณ์ภายหลังจากที่ผู้ให้ข้อมูลหลักเข้าร่วมกิจกรรมชมรมผู้สูงอายุ ที่ชมรมผู้สูงอายุศูนย์สาธารณสุขบ่อนไก่ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลหลักรายนี้ไม่สะดวกในการให้สัมภาษณ์ที่บ้าน

การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักเริ่มได้ข้อมูลที่มีประเด็นซ้ำกันในการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลในรายที่ 5 แต่ยังพบว่ายังมีประเด็นใหม่เพิ่มขึ้นมาอีก ผู้วิจัยจึงทำเก็บข้อมูลต่อไปเรื่อย ๆ จนถึงการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักรายที่ 9 พบว่ามีการอิมิตัวของข้อมูล คือมีประเด็นซ้ำกันและไม่มีประเด็นใหม่ที่เพิ่มมา จึงได้ยุติการเก็บข้อมูล การศึกษาครั้งนี้จึงมีผู้ให้ข้อมูลรวมทั้งสิ้น 9 คน และเป็นเพศหญิงทั้งหมด

การพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลหลังจากได้รับอนุมัติจากคณะกรรมการพิจารณาหัวข้อวิทยานิพนธ์ คณะกรรมการพิจารณาการดำเนินการวิจัยของสนามวิจัยและคณะกรรมการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์และการใช้สัตว์ทดลองในการวิจัยกลุ่มวิทยาศาสตร์สุขภาพ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ผู้วิจัยคัดเลือกผู้เข้าร่วมวิจัยตามความยินยอมอย่างสมัครใจของผู้ให้ข้อมูลหลัก หลังจากนั้นผู้วิจัยทำการชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียด บอกให้ทราบเกี่ยวกับหัวข้อเรื่องที่จะสัมภาษณ์ วิธีการสัมภาษณ์ ระยะเวลาที่สัมภาษณ์ การขออนุญาตบันทึกเสียงการสัมภาษณ์ เพื่อประกอบในการเก็บข้อมูลให้ครบถ้วนและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล ทั้งนี้ผู้วิจัยยืนยันกับผู้ให้ข้อมูลหลักถึงการรักษาความลับด้วยการทำลายเทปเมื่อสิ้นสุดการทำวิจัย รวมทั้งทำการปกปิดชื่อและข้อมูลรายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลัก การนำข้อมูลเอกสารการสัมภาษณ์ไปอภิปราย เผยแพร่ในลักษณะข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลหลักโดยรวมและเฉพาะการนำเสนอเชิงวิชาการเท่านั้น ขณะสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลักสามารถที่จะไม่ตอบคำถามใด ๆ ที่รู้สึกไม่สะดวกใจหรือยุติการให้ความร่วมมือในการวิจัยได้ตลอดเวลา ผู้วิจัยอธิบายข้อมูลและเปิดโอกาสให้การซักถามข้อสงสัย

ให้เวลาในการคิดทบทวนก่อนตัดสินใจให้คำตอบด้วยความสมัครใจ มีการเซ็นยินยอมการเข้าร่วมวิจัย โดยเก็บใบยินยอมและข้อมูลต่าง ๆ ไว้อย่างปลอดภัย

ขั้นที่ 3 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ตามกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลอย่างต่อเนื่อง ตั้งแต่เริ่มต้นเก็บข้อมูลจนถึงสิ้นสุดการวิจัย การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) ซึ่งเป็นวิธีการวิเคราะห์ข้อมูลที่ใช้กับการวิจัยเชิงคุณภาพโดยทั่วไป โดยมีขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ภายหลังจากสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก ผู้วิจัยทำการถอดข้อความจากเทปบันทึกการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) ออกมาเป็นบทสนทนา (Transcribe) อ่านบทสนทนา ร่วมกับการฟังเทปซ้ำเพื่อตรวจสอบความถูกต้อง และอ่านบทสนทนาซ้ำหลาย ๆ ครั้ง เพื่อทำความเข้าใจร่วมกับบันทึกสนทนา เพื่อทบทวนเหตุการณ์และเติม (Supply) ข้อมูลที่หายไป พร้อมทั้งอ่านบทสนทนาบรรทัดต่อบรรทัด (Line by line) และให้รหัสข้อมูล (Code units of data)
2. ผู้วิจัยทำการจัดกลุ่มข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย และจัดกลุ่มข้อมูลตามรหัสข้อมูล โดยแยกข้อมูลที่มีรหัสคล้ายคลึงกันรวมไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน พร้อมทั้งเลือกบทสนทนาที่มีรหัสข้อมูลนั้นออกไว้ตามกลุ่มข้อมูลเช่นเดียวกัน
3. ต่อจากนั้นผู้วิจัยอ่านและทำความเข้าใจในความหมายที่เป็นไปได้ของบทสนทนาในแต่ละกลุ่มข้อมูล เพื่อทำการวิเคราะห์หาความเชื่อมโยงและความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันของข้อมูลในผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย พร้อมทั้งทำการตีความกลุ่มข้อมูลที่ได้ตามความเหมาะสมเพื่อสร้างหมวดหมู่ของข้อมูล
4. นำข้อมูลที่จัดเป็นหมวดหมู่ของผู้ให้ข้อมูลหลักแต่ละราย รวบรวมมาจัดทำ การสร้างหมวดหมู่ของข้อมูล (Developing categories) โดยเริ่มจากการแยกเป็นหมวดหมู่ย่อย (Subcategories) หมวดหมู่ข้อมูลสำคัญ (Categories) และประเด็น (Theme) จากการศึกษา
5. เขียนภาพโครงสร้างของข้อมูลที่จัดเป็นหมวดหมู่และประเด็น เพื่อสื่อข้อมูลที่ได้รับจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (Interview guideline) ตามประเด็นหลัก (Theme) และประเด็นย่อย (Sub-Theme) ที่ค้นพบ เพื่อที่จะบรรยายการวิเคราะห์ข้อมูลให้เห็นภาพและสื่อสารผลการวิจัยที่ชัดเจนขึ้น

6. ผู้วิจัยทำการเขียนอธิบายความหมายหมวดหมู่ของข้อมูลที่ได้ตามประเด็นหลักและประเด็นย่อย โดยเลือกบทสนทนาของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีความชัดเจนและสอดคล้องในการให้ความหมายหมวดหมู่ของข้อมูลมาสนับสนุนการเขียนอธิบาย

7. เขียนสรุปรายงานการวิจัย โดยอธิบายความ เชื่อมโยงและความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลที่ได้กับวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การตรวจสอบความเชื่อถือของงานวิจัย (Trustworthiness)

การตรวจสอบความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล ผู้วิจัยทำการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ (Lincoln and Guba. 1985) ตามขั้นตอนดังนี้

1. ความเชื่อถือได้ (Credibility) เพื่อให้ข้อมูลมีความตรงเชื่อถือได้ผู้วิจัยกระทำดังนี้

1.1 มีการทำวิจัยอย่างมีขั้นตอนที่ชัดเจนซึ่งประกอบด้วย ขั้นตอนการได้มาและเข้าถึงผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษา เพื่อให้ได้ผู้ให้ข้อมูลหลักที่มีประสบการณ์ในเรื่องที่ศึกษาอย่างแท้จริง มีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างละเอียดตรวจสอบได้ ก่อนการวิเคราะห์ข้อมูลและแปลความ ผู้วิจัยทำการถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำและตรวจสอบความถูกต้องของบทสัมภาษณ์โดยการฟังเทปซ้ำ

1.2 ผู้วิจัยมีสัมพันธภาพที่ดีและได้รับความไว้วางใจจากผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยในขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยมีการแนะนำตัว กล่าวถึงรายละเอียดของการวิจัย และการพิทักษ์สิทธิ์ผู้ให้ข้อมูล ตลอดทั้งก่อนเริ่มสัมภาษณ์ผู้วิจัยจะซักถามผู้สูงอายุด้วยคำถามทั่ว ๆ ไปอย่างเป็นกันเอง

1.3 ผู้วิจัยตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา

1.4 ผู้วิจัยตระหนักถึงบทบาทของผู้วิจัย ในการพักความคิดของตนเอง (Bracket) ตลอดกระบวนการวิจัยคือ ช่วงก่อนเข้าสนามการวิจัยผู้วิจัยไม่นำความรู้จากการทบทวนเข้ามาปะปนกับความรู้ที่ได้ในสนามการวิจัย ช่วงเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยตระหนักถึง การไม่ใช่คำถามนำ การเป็นผู้ฟังที่ดี พร้อมทั้งจดบันทึกความคิดในแบบบันทึกภาคสนาม และนำกลับมาทบทวนทุกครั้งหลังเก็บข้อมูลเสร็จสิ้น ในช่วงการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยตระหนักถึงการพักความคิดความรู้เดิมตลอดเวลา วิเคราะห์ข้อมูลโดยไม่ใส่ความคิดของตัวเองและให้อาจารย์ที่ปรึกษาตรวจสอบข้อมูลที่วิเคราะห์ได้

2. การถ่ายโอนข้อมูล (Transferability) จากผลการวิจัยจะไม่นำไปอ้างอิงในประชากรกลุ่มอื่น ๆ ซึ่งมีกรณีปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในกลุ่มที่มีลักษณะเหมือนกันกับผู้ให้ข้อมูลหลัก

3. การมีเกณฑ์พึ่งพาอื่น ๆ (Dependability) คือ การใช้ระเบียบวิธีวิจัยในการทำวิจัยอย่างมีขั้นตอน โดยการนำเสนอข้อมูลอย่างละเอียด ถูกต้อง ประเด็นหลักและรายละเอียดของการวิเคราะห์ข้อมูลได้รับการตรวจสอบจากอาจารย์ที่ปรึกษา

4. มีการยืนยันผลการวิจัย (Confirmability) ประกอบด้วย

4.1 มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดการบันทึกไว้อย่างเป็นระบบสามารถตรวจสอบได้ (Audit trail) ทั้งการบันทึกข้อมูลการสัมภาษณ์ด้วยเทปบันทึกเสียง การถอดเทปการสัมภาษณ์แบบคำต่อคำ (Verbatim) และข้อมูลการสัมภาษณ์ได้รับการตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนโดยการฟังซ้ำ

4.2 ผู้วิจัยใช้คำพูดของผู้ให้ข้อมูลในการนำเสนอข้อมูล (Direct quotes) และคำพูดมีความสอดคล้องสามารถนำเสนอให้เห็นถึงประเด็นต่าง ๆ ในการวิเคราะห์แปรความหมายข้อมูลอย่างชัดเจน

4.3 การสรุปข้อมูลในขั้นตอนต่าง ๆ ได้แก่ การให้รหัสข้อมูล (Coding) การจัดกลุ่มข้อมูล (Category) การสรุปประเด็น (Theme) ได้รับการทบทวนจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และพยาบาลที่มีประสบการณ์ในการทำวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งจบการศึกษาระดับปริญญาโท